

МАНЬКОВСЬКИЙ Л. К.,
аспірант, заслужений юрист
України
(Класичний приватний
університет)

УДК 343.288

**ВПЛИВ ОБСТАВИН, ЩО ПОМ'ЯКШУЮТЬ ПОКАРАННЯ,
НА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ, НЕОБХІДНОГО
Й ДОСТАТНЬОГО ДЛЯ ВИПРАВЛЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО
ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ НОВИХ ЗЛОЧИНІВ**

Розглядається вплив обставин, що пом'якшують покарання, на призначення кримінального покарання, необхідного й достатнього для виправлення неповнолітнього та попередження нових злочинів.

***Ключові слова:** кримінальне покарання, неповнолітня особа, призначення покарання, обставини, що його пом'якшують, пом'якшення кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.*

В статті розглядається вплив пом'якшуючих обставин на призначення кримінального покарання, необхідного й достатнього для виправлення неповнолітнього та попередження нових злочинів.

***Ключевые слова:** уголовное наказание, несовершеннолетний, назначение наказания, смягчающие обстоятельства, особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних.*

This paper examines the impact of mitigation of punishment in the appointment of criminal punishment, a necessary and sufficient to correct the minor and prevent the commission of further crimes.

***Key words:** criminal penalties, minor, sentencing, mitigating circumstances, especially the prosecution and punishment of juveniles.*

Вступ. Вплив обставин, що пом'якшують покарання, на призначення кримінального покарання як правового інструменту, необхідного й достатнього для виправлення неповнолітнього та попередження нових злочинів, визначається їх гуманістичною спрямованістю щодо неповнолітніх. Найактуальнішою суспільно-правовою проблемою сьогодення є гуманізація кримінального законодавства України. В Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. зазначається, що докорінні зміни в соціально-політичних та інших умовах життя суспільства й держави на нинішньому етапі розвитку України та прийняття Конституції України створили передумови для реформування системи кримінальної юстиції у напрямі дальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством.

Призначення кримінального покарання неповнолітнім, у тому числі й вплив обставин, що пом'якшують покарання, на призначення покарання, необхідного й достатнього для виправлення неповнолітнього та попередження нових злочинів, досліджували українські та російські криміналісти, серед яких: Л. В. Багрій-Шахматов, М. І. Бажанов, В. М. Бурдін, В. К. Гришук, І. І. Карпець, Л. Л. Кругліков, В. О. Навроцький, О. М. Скрябін, В. Д. Соловійов,

В. І. Тютюгін, А. П. Тузов, С. Д. Шапченко, М. Д. Шаргородський, М. І. Хавронюк, П. В. Хряпінський, С. С. Яценко та ін. Сучасними вітчизняними дослідженнями призначення кримінального покарання неповнолітнім є праці В. М. Бурдіна, Т. О. Гончар, О. П. Гороха, Т. А. Денисової, А. А. Музики, В. В. Полтавець, Т. В. Сахарук, Т. І. Іванюк, В. П. Козиревої, Н. В. Марченко, О. С. Яцуна та ін.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є визначення впливу обставин, що пом'якшують покарання, на призначення покарання, необхідного й достатнього для виправлення неповнолітнього та попередження нових злочинів, з урахуванням особливостей кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

Результати дослідження. Злочинність неповнолітніх у 2012 р. залишалася на досить високому рівні та є негативним фактором. За вчинення злочинів у неповнолітньому віці засуджено 4,3 тис. осіб, їх частка від кількості всіх засуджених становить 5,6 %. Переважну більшість із них (60,6 %, або 2,6 тис. осіб) засуджено за тяжкі та особливо тяжкі злочини. У віці від 14 до 16 років учинили злочин 1,2 тис. підлітків, або 28,8 % від кількості засуджених неповнолітніх. За участю дорослих учинили злочини 1,1 тис. неповнолітніх, або 25,7 % від кількості засуджених неповнолітніх; за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність засуджено 291 особу. До позбавлення волі на певний строк засуджено 762 особи, їх питома вага від кількості засуджених, які вчинили злочини у неповнолітньому віці, становила 17,8 %; громадські роботи призначено 222 особам, або 5,2 %; звільнено від покарання з випробуванням 2,9 тис. неповнолітніх, або 67,9 %. Стосовно 919 осіб справи закрито із застосуванням примусових заходів виховного характеру, що на 7,5 % менше, ніж у I півріччі 2011 р. [1].

У Плані заходів реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України 12 жовтня 2011 р., серед заходів нормативно-правового забезпечення передбачається удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства, зокрема в частині здійснення кримінального судочинства щодо неповнолітніх з урахуванням їх вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку, а також застосування програм відновного правосуддя. Вплив обставин, що пом'якшують покарання, на призначення кримінального покарання неповнолітнім, насамперед, пов'язаний із реалізацією такого галузевого принципу кримінального права, як принцип гуманізму.

Гуманізм (від лат. «humanus» – людяний, людський) є загальнолюдським, світоглядним напрямом розвитку суспільства. Це історично-мінлива система суспільних поглядів, якісна ознака суспільства, основа якої – визнання цінності людини як особистості, її природного права на свободу, вільний розвиток і вияв своїх здібностей, утвердження пріоритету особи, її блага, прав, інтересів в якості критеріїв оцінки суспільства та відносин у ньому. Гносеологічною основою гуманізації кримінального законодавства є Конституція України, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави (ст. 3 Конституції України).

Зміст гуманізації кримінального законодавства визначається правами та свободами людини, станом використання, виконання та дотримання прав і свобод у кримінальному законодавстві. Натомість, імперативна природа кримінального законодавства суттєво обмежує права та свободи людини, віддаючи перевагу публічному характеру правового регулювання за рахунок мінімізації приватного інтересу. Гуманізація кримінального законодавства, насамперед, передбачає закріплення та реалізацію загальнолюдських цінностей приватної особи, її законних прав і свобод, зміщення центру тяжіння з абсолютно-публічного на публічно-приватний характер кримінально-правового регулювання (охорони) суспільних відносин.

На цих засадничих підставах слід визначати напрями гуманізації кримінального

законодавства. На наш погляд, будь-яка людина, у тому числі й неповнолітня особа, у кримінальному законодавстві реалізовує свої права та свободи в таких напрямках: 1) використання охорони найцінніших прав і свобод шляхом визначення, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх учинили, тобто криміналізація та декриміналізація (ст. 1 КК); 2) дотримання кримінально-правових заборон, що утворює режим законності, правопорядку та формує правомірну поведінку; 3) використання права на запобігання злочинам, суспільно-небезпечним посяганням чи іншим обставинам, що заподіюють шкоду або створюють небезпеку її заподіяння охоронюваним законом правам та інтересам особи, а також суспільним інтересам та інтересам держави (ст. 36, 38, 39, 41, 42, 43 КК); 4) дотримання обмежень особистих прав та свобод у зв'язку з набуттям чинності обвинувального вироку суду, у разі вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК (ст. 2 КК); 5) виконання права особи, яка вчинює або вчинила злочин, на звільнення від кримінальної відповідальності (обмеження прав та свобод) у разі здійснення позитивної посткримінальної поведінки у вигляді добровільної відмови у разі незакінченого злочину (ст. 17, 31 КК), дійового каяття (ст. 45 КК), примирення винного з потерпілим (ст. 46 КК) та ін.; 6) дотримання законних прав потерпілого від злочину, який має особисто вирішувати питання від притягнення до кримінальної відповідальності до застосування амністії чи помилування до особи, яка вчинила щодо нього злочин.

У питаннях криміналізації та декриміналізації, як зазначає В. О. Туляков, час, коли кримінальне право розглядалося виключно як національне утворення вже певним чином залишився позаду. З розвитком процесів глобалізації виникає наднаціональне кримінальне право та кримінально-процесуальні відносини, що поширюються на злочини проти миру та безпеки людства, транснаціональну організовану злочинність у формах незаконного обігу людських ресурсів, капіталів, зброї та наркотиків, предметів культурної спадщини, наприкінці на системну корупцію та комп'ютерну злочинність. Проте питання гармонізації національних правових систем та апроксимації міжнародних нормативних актів вирішуються недосить ефективно. Навіть і остаточне завершення процесу приєднання до європейської системи протидії злочинності, підписання, ратифікація, приєднання, визнання міжнародних договорів не виправдує новацій. Справа в тому, що за останніми тенденціям європейські держави прагнуть досягнути тільки базового рівня гармонізації у частині криміналізації транскордонних злочинів та в частині підтримки взаємного визнання судових рішень [1, с. 87].

Причин такого ставлення європейців до процесу гармонізації кримінального законодавства декілька. По-перше, зазначає Маті Ютсен, ми стикаємося з неможливістю отримання нової якості дефініцій злочинів на транснаціональному рівні, оскільки національні правові системи відрізняються одне від одного. Відсутність єдиного конституційного акта не дає можливості формування кримінального права «*sui generis*», оскільки саме невирішеність питань організації влади не дає можливості для вибору адекватних засобів її захисту. Питання ж поширення стандартів Європейської конвенції з прав людини мають надюрисдикційний характер. По-друге, аргументи щодо забезпечення єдиного рівня правосуддя шляхом створення єдиної системи кримінальних та кримінально-процесуальних норм, єдиної європейської правової культури також не витримують критики. Справа в тому, що ставлення населення та правозастосовувачів до права різняться не тільки у кордонах окремих держав, але й у конкретних комунах та общинах, що явно не надасть планованого ефекту процесу апроксимації. По-третє, аргументи щодо педагогічного значення піднесення питань протидії злочинності до міжнародного рівня також мають невважений характер, оскільки більшість «ядерних» злочинів вже давно криміналізовано. Застосування єдиної системи санкцій також не має ніякого сенсу оскільки застосування покарань залежить від правової культури та характеристики законодавства суб'єктів, наприклад, федерації де питання покарання залежать від стану та традицій суспільного розвитку регіонів. Доказів же спрямованості злочинців на вчинення злочинів у країнах із низьким рівнем чіткості санкцій не існує [2, с. 40–41].

В контексті нашого дослідження звернімо увагу на оптимізацію мінімального віку

неповнолітньої особи, з якого може наступати кримінальна відповідальність. У ст. 18 КК суб'єктом злочину визнається фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. За загальним правилом кримінальній відповідальності та покаранню підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. Особи, що вчинили злочини у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності та покаранню лише за певні злочини, вичерпний перелік яких надається у ч. 2 ст. 22 КК. У вітчизняній науці кримінального права ніколи не виникало сумнівів, що особи молодшого віку перебувають поза сферою кримінально-правового впливу, й не можуть поза будь-яких умов визнаватися суб'єктами злочину [3, с. 34; 4, с. 218–219]. Натомість деякі дослідники наголошують на можливості бути суб'єктами злочину неповнолітніх осіб у підлітковому віці (від 11 до 14 років) [5, с. 73; 6, с. 62]. Не вдаючись до аналізу аргументів прихильників та контраргументів супротивників запровадження меншого віку неповнолітньої особи, з якого може наступати кримінальна відповідальність, принагідно зауважимо, що запропоноване у чинному кримінальному законі рішення є виваженим, перевіреним багаторічною судовою практикою, а відтак, оптимальним.

Природно, що основний напрям гуманізації кримінального законодавства – це забезпечення охорони людини як найвищої соціальної цінності, зокрема її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканості та безпеки. Приймаючи КК 2001 р., законодавець, на жаль, серед об'єктів кримінально-правової охорони віддав перевагу не особі, з її найважливішими цінностями – життям та здоров'ям (розділ II Особливої частини КК), а основам національної безпеки України (розділ I Особливої частини КК). На часі – зміна пріоритетів, не може бути державна зрада (ст. 111 КК) чи диверсія (ст. 113 КК) більш тяжким злочином, аніж убивство (ст. 115 КК). Такі зміни поруч з іншим віддзеркалюватимуть процес гуманізації кримінального законодавства.

Не треба забувати, що права та свободи людини, особливо такої вразливої частини суспільства, як неповнолітні, в повній мірі реалізуються та гармонізуються із суспільними інтересами у разі дотримання усіма заборон чинного кримінального законодавства. Правомірна поведінка людини є найбільш соціально-бажаною з будь-якої точки зору. Як напрям дотримання закону зумовлює, з одного боку, виважене ставлення до криміналізації (декриміналізації), унеможливаючи надлишкову та необґрунтовану криміналізацію, з іншого – не залишає без уваги нові діяння, усуває прогалини в законодавстві, скажімо, щодо відповідальності за торгівлю людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, і як кваліфікований вид цього злочину – такі дії вчинені щодо неповнолітнього або малолітнього (ч. 2 та ч. 3 ст. 149 КК).

За умов неповного забезпечення державою особистої безпеки людини від злочинних та суспільно небезпечних посягань, особливої актуальності набуває право особи на самозахист та захист інших охоронюваних законом прав та свобод. Перелік обставин, що виключають злочинність діяння, має бути розширено за рахунок, щонайменше, згоди потерпілої особи, службової необхідності. Гуманізація існуючих обставин полягає у декриміналізації перевищення меж (заходів) заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам через особливості емоційного стану особи.

Проблема потерпілої від злочину особи, її законні права та інтереси, пов'язані з компенсацією заподіяної шкоди, порушенням кримінального переслідування злочинця, визначенням йому виду та міри кримінального покарання, звільненням від відповідальності та покарання, а також звільненням від його відбування, в тому числі й порядку амністії та помилування, – це лакмусовий папірець людяності права, тому має визначатися як пріоритетний напрям гуманізації кримінального законодавства України.

Гуманізація кримінального покарання на рівнях законотворення та правозастосування (призначення та відбування покарання) реалізується у потенційному та реальному впливі обставин, що пом'якшують покарання, на призначення кримінального покарання необхідного й достатнього для виправлення неповнолітнього та запобігання новим злочинам. У п. 3 ч. 1 ст. 65

КК обставини, що пом'якшують покарання, є самостійними елементами загальних засад призначення покарання, які нерозривно пов'язані між собою й мають ураховуватися судом у призначенні покарання неповнолітньому в сукупності. Проте закон не визначає, яким чином, у якому порядку та обсязі повинен ураховувати суд зазначені обставини, щоб призначити кримінальне покарання, необхідне й достатнє для виправлення неповнолітнього та запобігання новим злочинам. Зрозумілий лише загальний напрямок їх пом'якшуючого впливу на покарання, що призначається. Слід зробити припущення, що вплив обставин, які пом'якшують покарання, законом України про кримінальну відповідальність не конкретизовано.

У доктрині теорії кримінального права було дискусійним питання щодо імперативності припису про врахування обставин, які пом'якшують покарання. Свого часу М. М. Ісаєв, Г. А. Крігер та інші дотримувалися думку про те, що врахування обставин, які пом'якшують покарання, є правом суду. На користь своєї позиції вони наводили аргумент, що наявність обставин, які пом'якшують покарання, не створює для суду обов'язку пом'якшити покарання, оскільки суд, призначаючи покарання, враховує не лише ці обставини, але й обставини, що його обтяжують, а також характер і ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину (ступінь тяжкості вчиненого злочину) і особу винного [8, с. 20; 9, с. 23–24].

Найпоширенішою була й залишається позиція, згідно з якою врахування обставин, що пом'якшують покарання, є обов'язком суду у будь-якому випадку, оскільки принцип індивідуалізації покарання поширюється на всі злочини без будь-яких винятків. Суд повинен урахувати сукупність усіх наявних у справі обставин, незалежно від тяжкості вчиненого злочину [10, с. 151; 11, с. 124]. Натомість урахування обставин, що пом'якшують покарання, деякими дослідниками ставиться у залежність від інших обставин по справі. Так, Б. А. Курінов та Н. Ф. Кузнецова вважали, що обставини, які пом'якшують покарання, не можуть ураховуватися при призначенні покарання за тяжкий злочин [12, с. 143]. М. І. Бажанов звертав увагу, що обов'язком суду є врахування лише обставин, які пом'якшують покарання, закріплених у законі, а врахування обставин, не передбачених законом, але які враховуються як такі у судовій практиці, є правом суду [13, с. 43–44]. Остання точка зору найбільш прийнятна. У чинному законі про кримінальну відповідальність вона знаходить своє підтвердження у диспозиції ч. 1 ст. 66 КК, у котрій вказується на імперативне визнання під час призначення покарання обставинами, які його пом'якшують, зазначених у цьому кодексі. У ч. 2 ст. 66 КК зазначається, що під час призначення покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, також інші обставини, не зазначені в ч. 1 цієї статті. Відтак, визнання щодо конкретної справи обставинами, які пом'якшують покарання, не передбачених законом, є правом, а не обов'язком суду.

Вплив обставин, що пом'якшують покарання, на призначення покарання, необхідного й достатнього для виправлення неповнолітнього та запобігання нових злочинів досліджувався у працях багатьох криміналістів. Визначилося два підходи до розв'язання вказаної проблеми. Умовно перший підхід можна позначити як «формалізований», а другий – як «персоніфікований». Формалізація впливу обставин, що пом'якшують покарання, базується на критичному ставленні певної групи правників до судового розсуду під час призначення покарання, адже правосвідомість судді може бути гарантом призначення справедливого покарання лише у поєднанні з висококваліфікованим умінням судді застосувати закон [14]. Прихильники формалізованого впливу обставин, що пом'якшують покарання, обстоюють різноманітні конструкції їх урахування під час призначення кримінального покарання. Так, В. І. Курляндський під час призначення покарання пропонував застосовувати своєрідну шкалу оцінювання. З одного боку, з типовими для певного виду злочинів критеріями індивідуалізації покарання із зазначенням оцінки їх значущості в умовно прийнятій системі балів, а з іншого – з оцінкою в балах певної одиниці міри покарання. На думку цього дослідника, ділення суми балів, отриманих у результаті оцінки критеріїв, на кількість балів, у яких оцінюється одиниця міри покарання, дасть показник, який міг би бути допоміжним інструментом призначення покарання [15, с. 94]. А. А. Арямов пропонує формалізувати «кроки зниження» репресії.

Визначаючи крок зниження репресії, необхідно діапазон між середнім покаранням та мінімальною межею санкції поділити на кількість усіх можливих у такій ситуації пом'якшуючих обставин. Крок зниження репресії визначається діленням усього діапазону зниження репресії на кількість можливих пом'якшуючих обставин. Отримане число має визначати вагу кожної доведеної в справі пом'якшуючої обставини [16, с. 126]. Сучасна дослідниця Т. І. Іванюк зазначає, щоб конкретизувати вплив кожної обставини, яка пом'якшує покарання, на строк (розмір) покарання необхідно здійснити оцінку кожної з цих обставин. При цьому слід урахувати, що значення обставин, передбачених у законодавчому переліку, різне. Вона пропонує здійснити оцінку в балах обставин, які пом'якшують покарання (в умовно прийнятій системі балів від одного до п'яти) та закріпити в КК таку оцінку в балах обставин, що пом'якшують покарання: 1) з'явлення із зізнанням – 2 бали; 2) щире каяття – 1 бал; 3) активне сприяння розкриттю злочину – 3 бали; 4) добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (компенсація моральної шкоди) – 3 бали; 5) відвернення винним шкідливих наслідків учиненого злочину – 4 бали; 6) стан вагітності жінки під час учинення злочину або розгляду справи у суді – 3 бали; 7) учинення злочину під впливом тяжкої особистої, сімейної чи іншої обставини (обставин) – 4 бали; 8) учинення злочину під впливом погрози, примусу або через матеріальну службову чи іншу залежність – 5 балів; 9) учинення злочину внаслідок неправомірних або аморальних дій потерпілого – 4 бали [17, с. 52].

Противники ідеї формалізації впливу обставин, що пом'якшують покарання, звертають увагу, що її прийняття ускладнило б роботу суду, внесло б у неї шкідливі для відправлення правосуддя елементи формалізму. В абсолютній більшості справ судді здатні правильно оцінити значення обставин, які пом'якшують покарання, у контексті певної кримінальної справи щодо персоніфікованої особи, якій призначається кримінальне покарання. Такий підхід підтримує А. Д. Соловйов, А. Т. Іванова, Л. А. Доліненко та інші, вони наголошують: прийняття формалізованого підходу призначення покарання внесло б у неї шкідливі для відправлення правосуддя елементи формалізму, адже судді здатні правильно оцінити значення тієї чи іншої обставини, яка пом'якшує покарання, в кожному конкретному випадку [18, с. 21; 19, с. 64; 20, с. 119].

Їх погляди розділяють Т. В. Сахарук та Л. М. Федорак, які вважають, що можливості суду під час здійснення правосуддя у справах за наявності, наприклад, лише пом'якшуючих обставин зводяться до такого: 1) призначити менш суворий вид основного покарання, якщо санкція альтернативна; 2) призначити покарання, близьке до мінімуму; 3) не призначити додаткове покарання; 4) призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом; 5) звільнити особу від відбування покарання з випробуванням, тощо. За наявності лише обтяжуючих обставин, суд має право: 1) призначити суворіший вид основного покарання, якщо санкція альтернативна; 2) призначити покарання, близьке до максимуму; 3) призначити додаткове покарання; 4) застосувати принцип часткового складання замість поглинання під час призначення покарання за сукупності злочинів тощо [21, с. 183–184, 22, с. 115–116].

Висновки. Таким чином, на підставі зазначеного слід зробити висновок, що вплив обставин, які пом'якшують покарання, при призначенні покарання неповнолітнім не може мати формалізований вигляд, а має бути виключно персоніфікованим. Вплив певної пом'якшуючої обставини повинен визначатись у кожній конкретній справі судом індивідуально. В іншому разі призначене покарання не забезпечуватиме досягнення його мети – виправлення неповнолітнього та запобігання новим злочинам.

Список використаних джерел:

1. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у I півріччі 2012 р. [Електронний ресурс] // Інформаційний сервер Верховного Суду України. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/45621B3622>
2. Туляков В. О. Шляхи гармонізації кримінального законодавства // Актуальні проблеми європейської інтеграції [Електронний ресурс]: збірник статей з питань європейської

інтеграції та права. Випуск п'ятий /В. О. Туляков; за ред. Д. В. Ягунова. – Одеса: Фенікс, 2009. – Режим доступу : <http://probation.at.ua/news/2009-06-04-23>

3. Joutsen Matti. The European Union and Cooperation in Criminal matters: the search for balance / Matti Joutsen. – HEUNI series. – 2006. – Vol 25 – Pp. 39–42.

4. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : монографія / В. М. Бурдін. – К.: Атіка, 2004. – 240 с.

5. Бурдін В. М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження) : монографія / В. М. Бурдін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 780 с.

6. Мороз В. Про юридичну оцінку суспільно-небезпечних вчинків, скоєних підлітками віком від 11 до 14 років / В. Мороз // Право України. – 1999. – № 9. – С. 72–75.

7. Ситковская О. Д. Психология уголовной ответственности: монография / О.Д. Ситковская. – М. : НОРМА, 1998. – 285 с.

8. Исаев М. М. Назначение, применение и отмена наказания / М. М. Исаев // Советская юстиция. – 1938. – № 17. – С. 20–21.

9. Кригер Г. А. Наказание и его применение : монография / Г. А. Кригер. – М.: Госюриздат, 1962. – 70 с.

10. Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие обстоятельства в уголовном праве. Вопросы теории : монография / Л. Л. Кругликов. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. – 164 с.

11. Мясников О.А. Смягчающие и отягчающие обстоятельства в теории, законодательстве и судебной практике: монография / О.А. Мясников. – М.: Юрлитинформ, 2002. – 240 с.

12. Кузнецова Н.Ф., Куринов Б.А. Отягчающие и смягчающие обстоятельства, учитываемые при определении меры наказания / Н.Ф. Кузнецова, Б.А. Куринов // В кн.: Применение наказания по советскому уголовному праву. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1958. – С. 92–151.

13. Бажанов М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву : монография / М. И. Бажанов. – К. : Голов. изд-во «Вища школа», 1980. – 216 с.

14. Грошевой Ю.М. Профессиональное правосознание судьи и социалистическое правосудие : монография / Ю. М. Грошевой. – Х.: Изд-во при ХГУ ИО «Вища школа», 1986. – 185 с.

15. Курляндский В.И. Уголовная политика, дифференциация и индивидуализация уголовной ответственности /В. И. Курляндский // В кн. : Основные направления борьбы с преступностью; под ред. И. М. Гальперина, В. И. Курляндского. – М.: Юрид. лит., 1975. – С. 90–109.

16. Арямов А.А. Методология назначения наказания по уголовному законодательству Российской Федерации: монография / А.А. Арямов. – СПб.: Юридический центр «Пресс», 2002. – 486 с.

17. Іванюк Т.І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Тетяна Іванівна Іванюк – Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К. : КНУ, 2006. – 205 с.

18. Соловьев А. Д. Вопросы применения наказания по советскому уголовному праву : монография / А. Д. Соловьев. – М. : Госюриздат, 1958. – 203 с.

19. Иванова А.Т. Смягчающие ответственность обстоятельства в советском уголовном праве: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология ; исправительно-трудовое право» / А. Т. Иванова. – М., 1972. – 24 с.

20. Долиненко Л.А. Смягчающие ответственность обстоятельства по действующему уголовному законодательству и в судебной практике : учебное пособие / Долиненко Л.А. – Иркутск. гос. ун-т им. А.А. Жданова, 1980. – 81 с.

21. Сахарук Т.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / Тетяна Валеріївна Сахарук. – Націон. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 227 с.

22. Федорак Л.М. Призначення покарання за обставин, що його пом'якшують: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / Леся Миколаївна Федорак. – Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів : ЛДУВС, 2010. – 251 с.

СВІТЛИЧНИЙ О. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології юридичного факультету
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

УДК 343.546

КВАЛІФІКОВАНІ СКЛАДИ ЗЛОЧИНУ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Досліджуються місце та значення кваліфікуючих ознак розбещення неповнолітніх, що характеризують особу, яка вчинила злочин, повторність та настання тяжких наслідків. Робиться висновок про доцільність уведення нових кваліфікуючих ознак розбещення неповнолітніх, що характеризують повторність дій та настання тяжких наслідків.

Ключові слова: розбещення неповнолітніх, спеціальний суб'єкт злочину, розпусні дії, вчинені повторно, настання тяжких наслідків.

В статье исследуется место и значение квалифицирующих признаков развращения несовершеннолетних, характеризующих лицо, совершившее преступление, повторность и наступление тяжких последствий. Делается вывод о целесообразности введения новых квалифицирующих признаков развращения несовершеннолетних, относящих к повторности и наступлению тяжких последствий.

Ключевые слова: развратные действия, специальный субъект преступления, развратные действия, совершенные повторно, наступление тяжких последствий.

The article examines the place and significance of aggravating circumstances corruption of minors that characterizes the person who committed the crime, the repetition and the onset of serious consequences. It is concluded that it is expedient to introduce new qualifying signs of corruption of minors relating to the onset and recurrence of severe consequences.

Key words: sexual abuse, the special subject of crime, indecent acts committed repeatedly, the onset of serious consequences.

